

Интегрисане академске студије фармације

В20: Фармацеутска хемија 2

12. Агонисти и антагонисти серотонинских рецептора

доц. др Невена С. Јеремић

Хемијске особине и биолошка улога серотонина

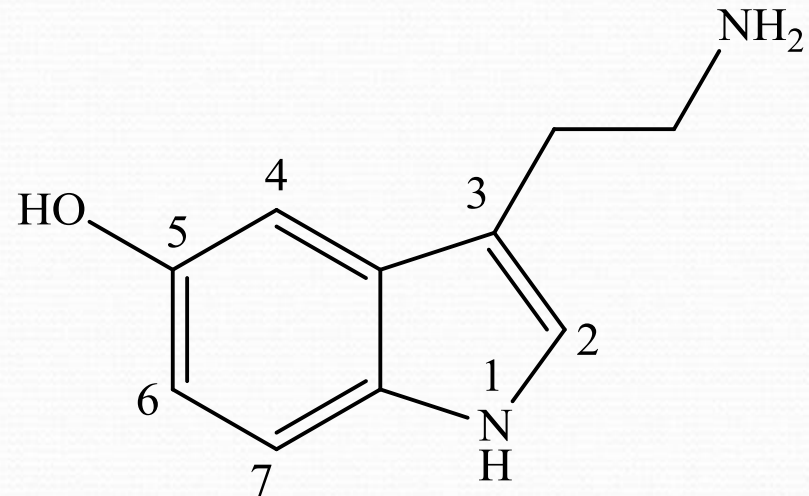
- **5-хидрокситриптамин (5-НТ)**, неуротрансмитер и неуромодулатор у ЦНС-у
- У организму **5-НТ** се налази у:
  - ❖ зиду црева око 90% (ентерохромафине ћелије мукозе ГИТ-а)
  - ❖ крви у тромбоцитима
  - ❖ ЦНС-у, серотинин има улогу неуротрансмитера и присутан је у високој концентрацији у средњем мозгу

Хемијске особине и биолошка улога серотонина

- Регулаторна улога у многим неурофизиолошким и патофизиолошким процесима:

3-(2-аминоетил)-индол-5-ол

- Познат је и као **хормон среће** 😊.

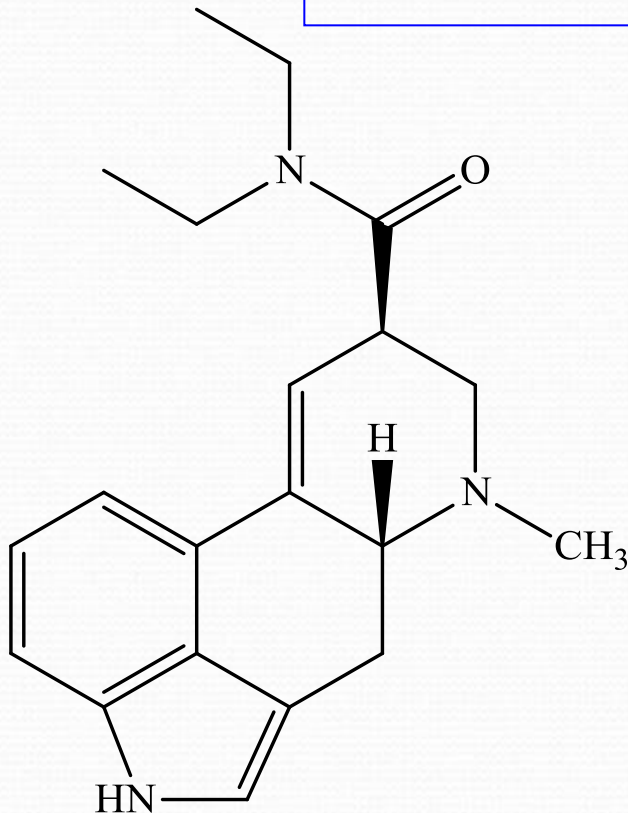

серотонин

Обележени серотонин се користи у дијагностици неких психичких обољења.

Серотонин

Везивање диетиламида лизергичне киселине (LSD) за 5-HT_{2A} рецепторе у ЦНС-у условљава психоактивно (халуциногено) дејство.

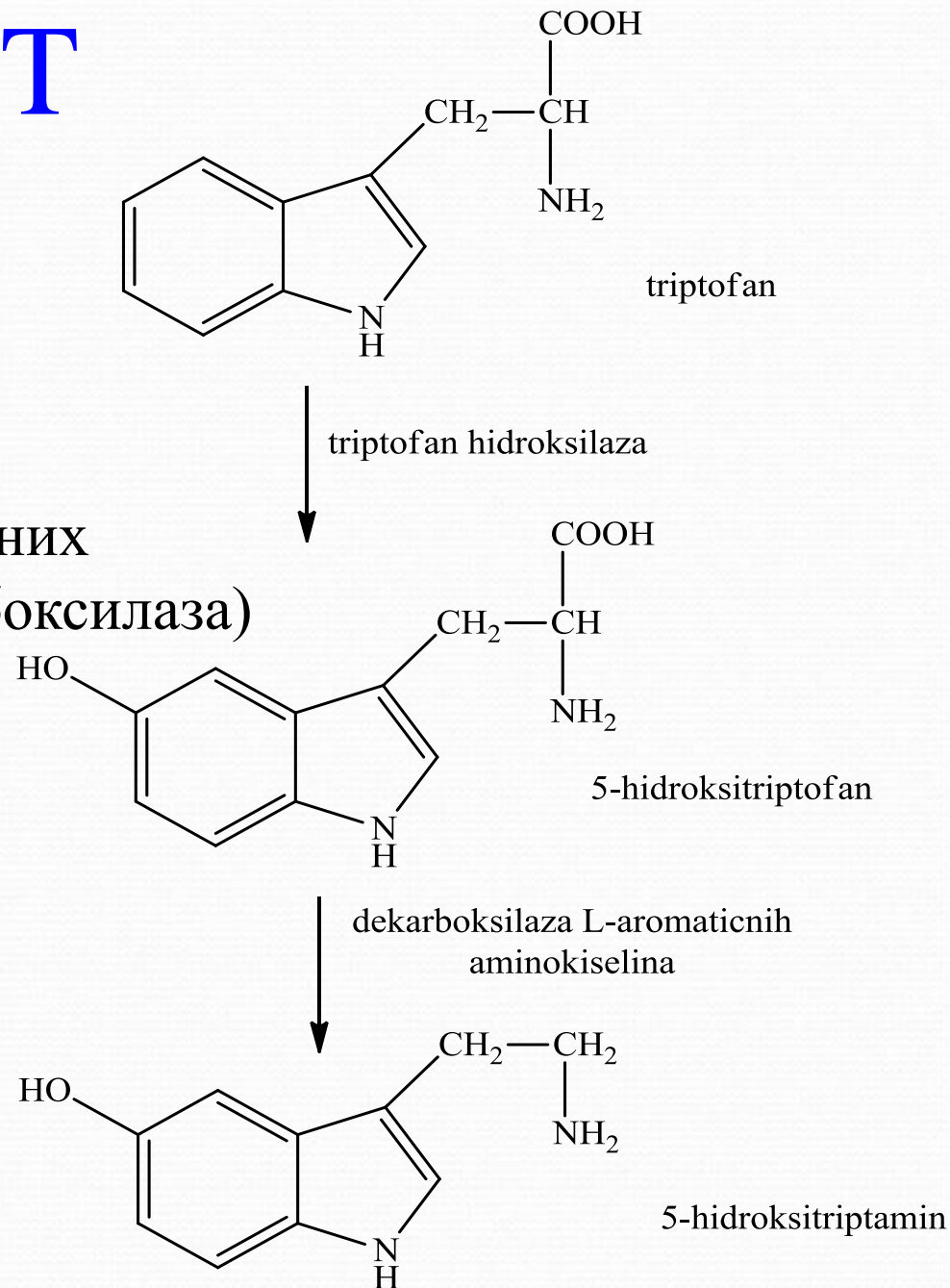

LSD – један од најјачих халуциногена!
Промена опажања времена и простора.
Изазива тешку психичку зависност.

Биосинтеза 5-НТ

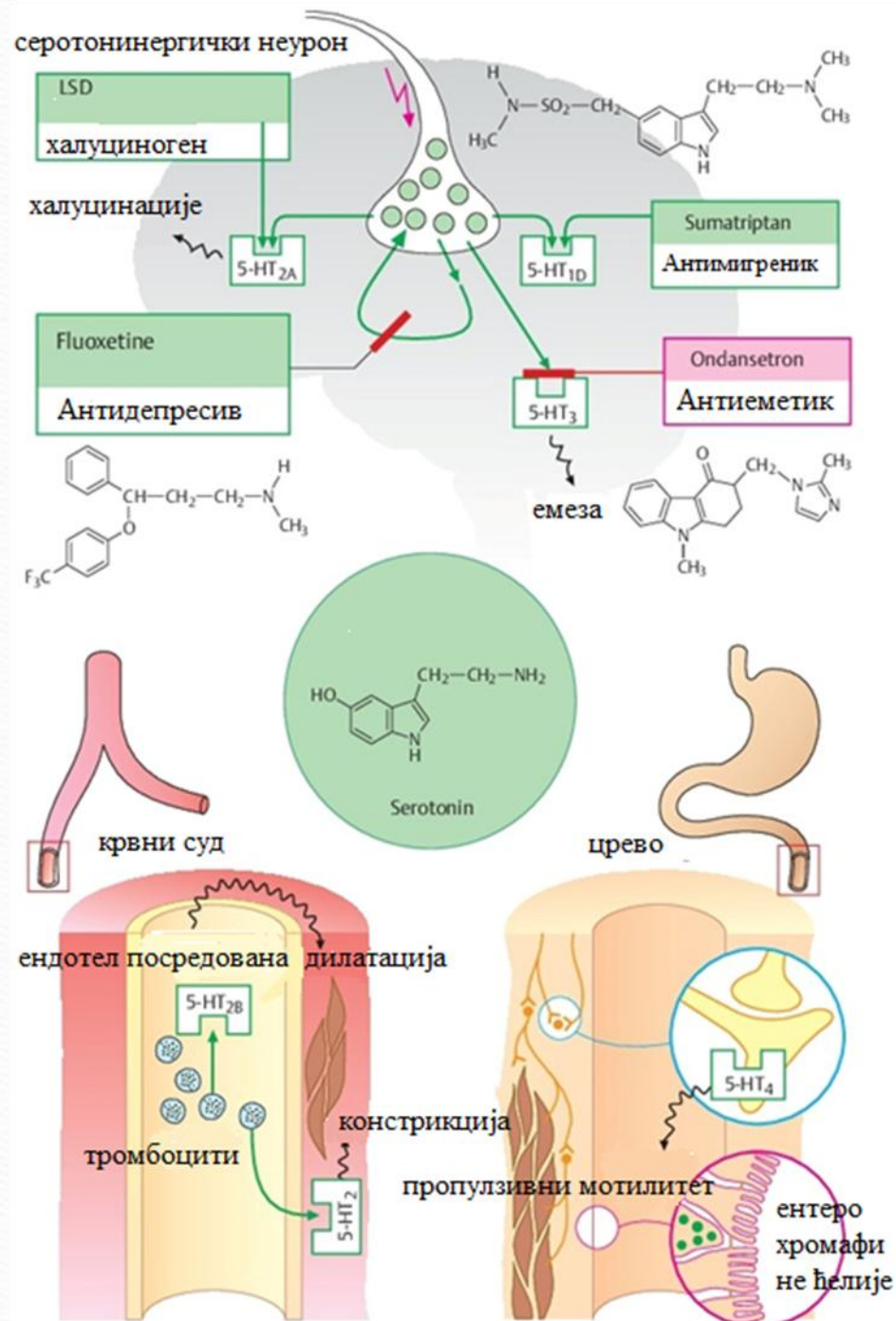
- *L*-триптофан
- Триптофан-гидроксилаза
- Декарбоксилаза *L*-ароматичних амінокиселина (допа декарбоксилаза)
- *L*-допа

Серотонински рецептори

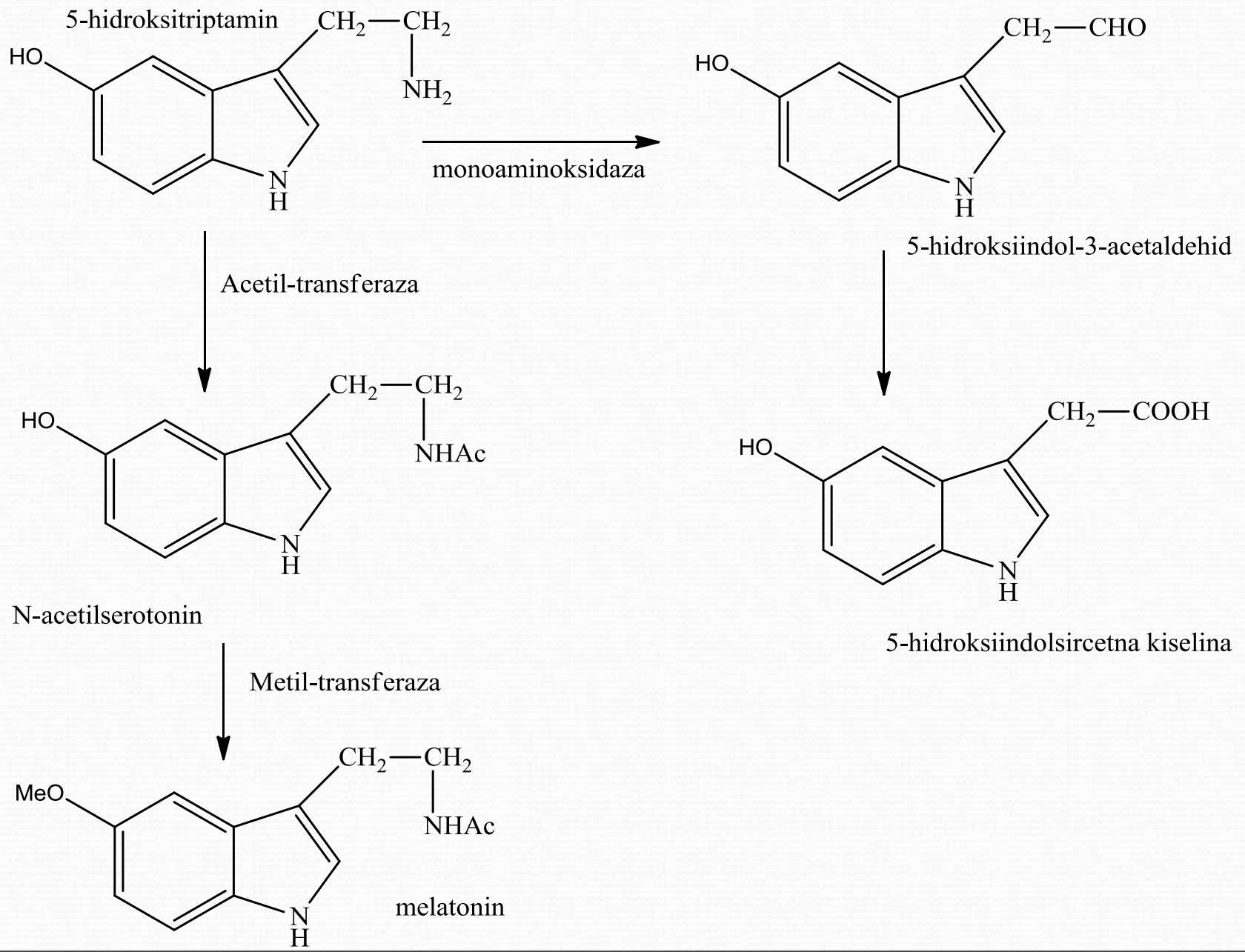
Дејства серотонина у организму:

- ❖ контракција глатких мишића ГИТ-а
  - ❖ вазодилатација у скелетним мишићима и срцу
  - ❖ вазоконстрикција у осталим органима
  - ❖ задебљање ендокарда у десној половини срца
  - ❖ повећана агрегација тромбоцита
-
- Ефекте остварује преко 5-НТ рецептора: **5НТ₁** - **5НТ₇**.

Метаболизам серотонина

Серотонински антидепресиви и анксиолитици

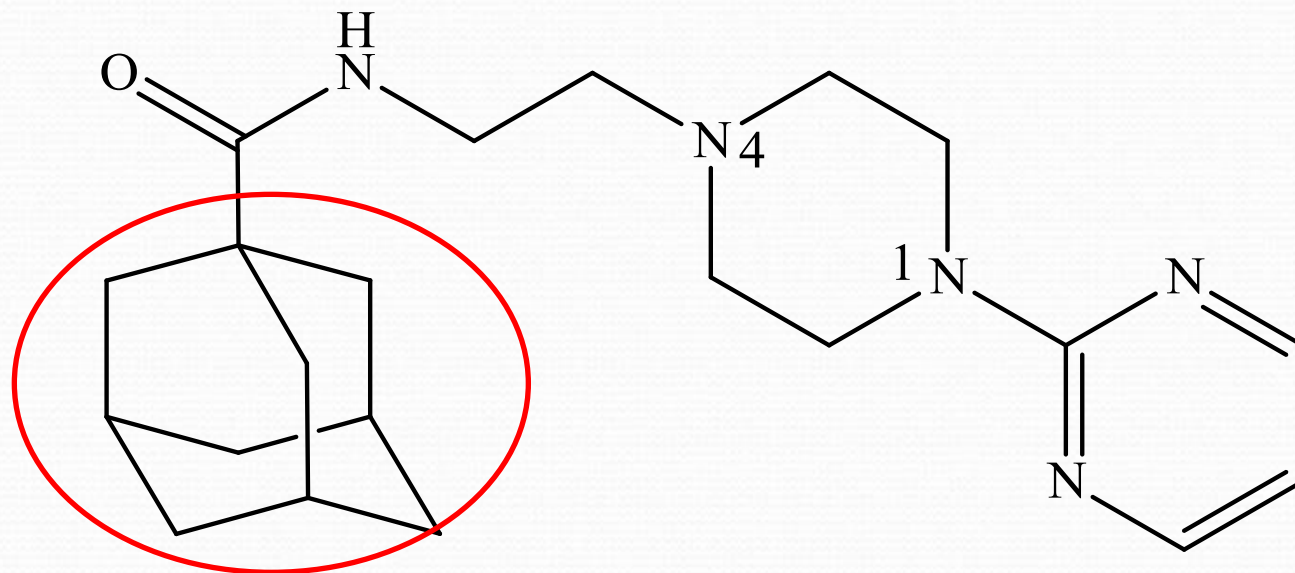
- Агонисти 5-HT_{1A} и 5-HT_2 рецептора као и агонисти и антагонисти других подтипова 5-HT рецептора делују антидепресивно.
- Утврђен је антидепресивни ефекат **арилпиперазина** који имају различиту дужину низа између базног пиперазина и хидрофилног терминалног дела молекула. Оптимална дужина је од 2C до 4C атома.

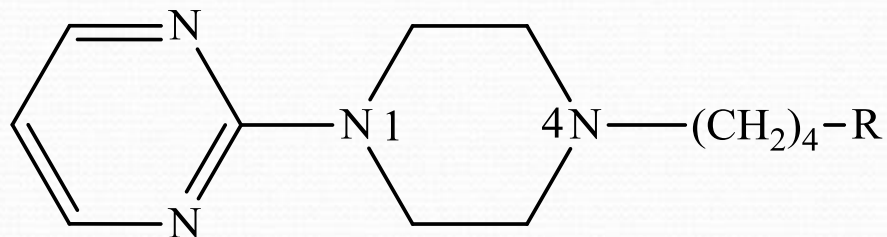
Арилпиперазини

- Једноставнији арилпиперазини садрже краћи N_4 -супституент и везују се слабијим афинитетом за 5-HT_{1A} рецепторе.
- Адатансерин има афинитет према 5-HT_{1A} и 5-HT_{2A} рецепторима а показује и афинитет према D_2 рецепторима, испољава антидепресивно дејство.

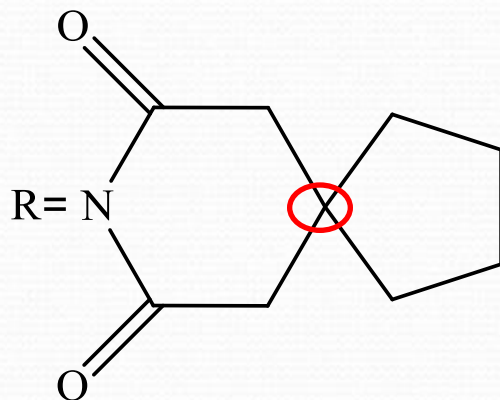
Адатансерин

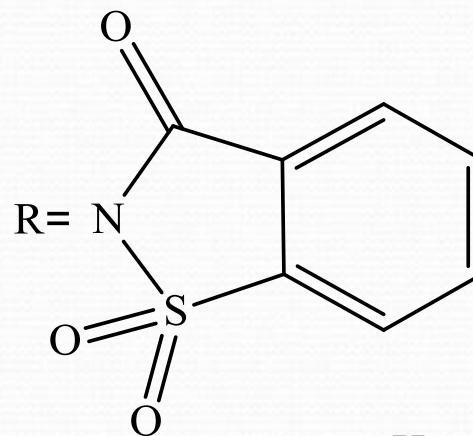
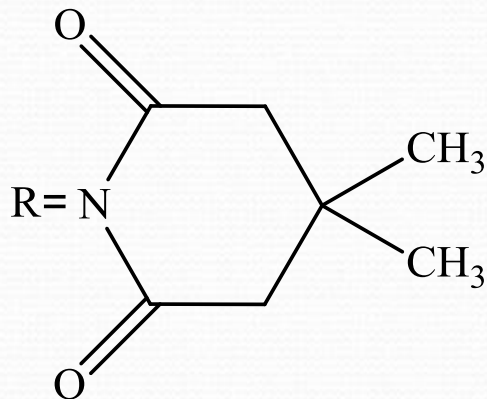
Арилпиперазини

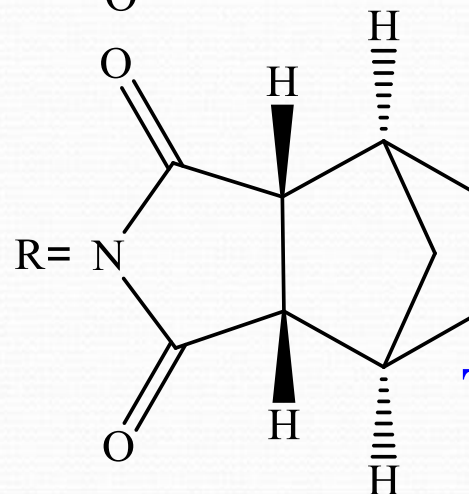
Буспирон

Гепирон

Ипсапирон

Тандоспирон

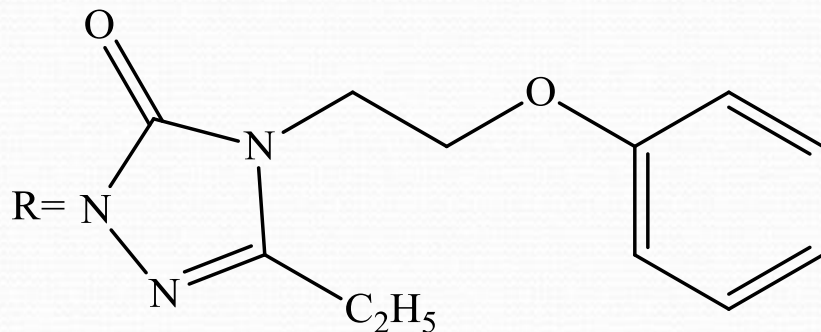
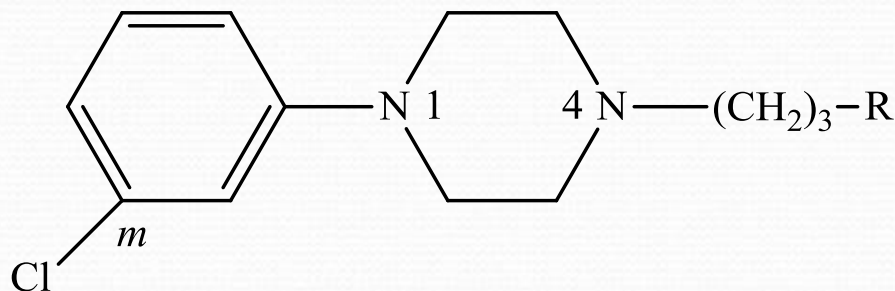
Арилпиперазини

- **Буспирон** прототип **азапирон-анксиолитика**
- **присуство пиримидилпиперазин** групе
- небензодиазепински анксиолитик, агониста 5-HT_{1A} рецептора - „**чист анксиолитик**”
- **Ипсапирон** агониста 5-HT_{1A} рецептора, у терапији се користе соли хидрохлориди као анксиолитици.
- **Тандоспирон** делује агонистички на 5-HT_{1A} рецепторе као антидепресив и анксиолитик.
- **Гепирон** парцијални агониста 5-HT_{1A}
- просексуални ефекти

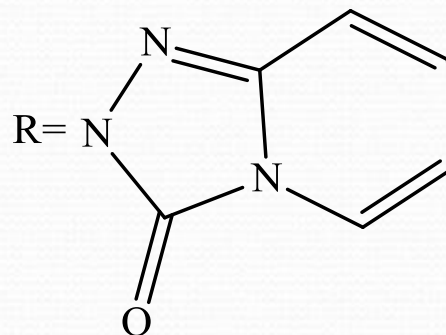

Арилпиперазини

- Блокирају 5-HT_{2A} рецептор, слаби инхибитори поновног преузимања серотонина
- активан метаболит ***m*-хлорфенилпиперазин**

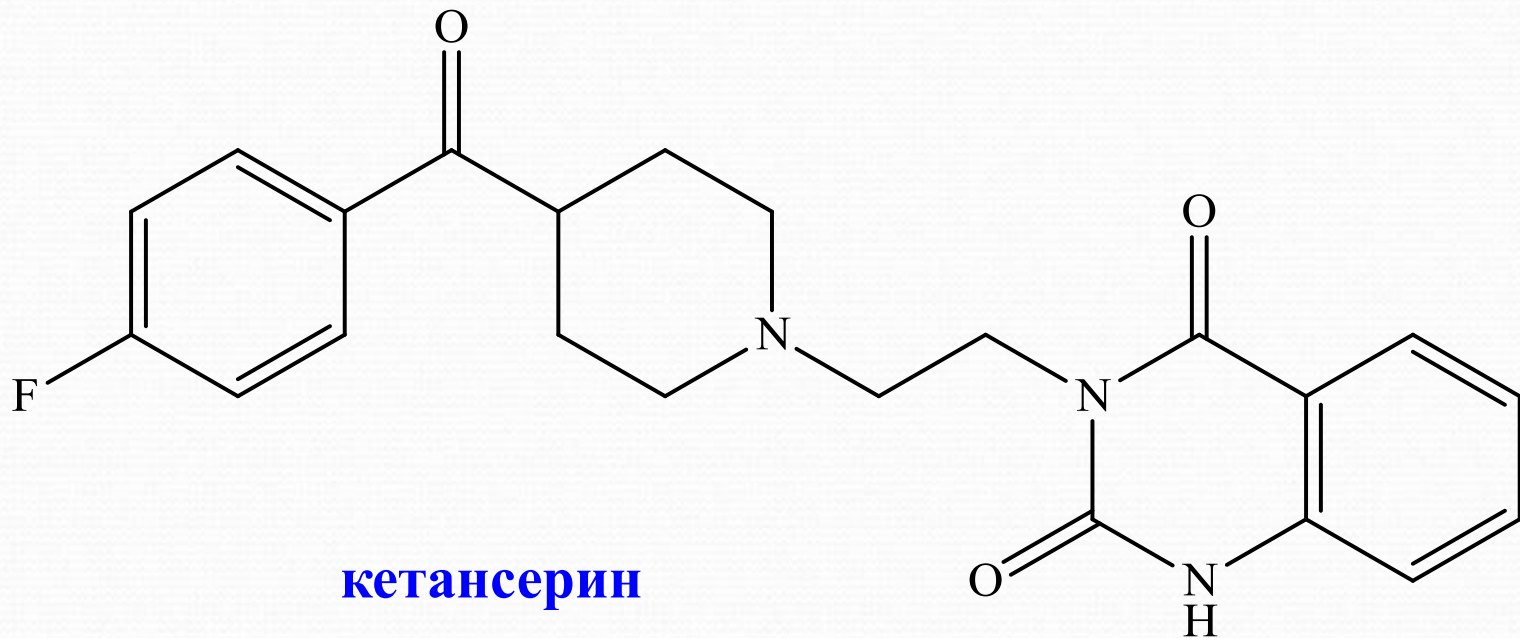
Нефазодон

Тразодон

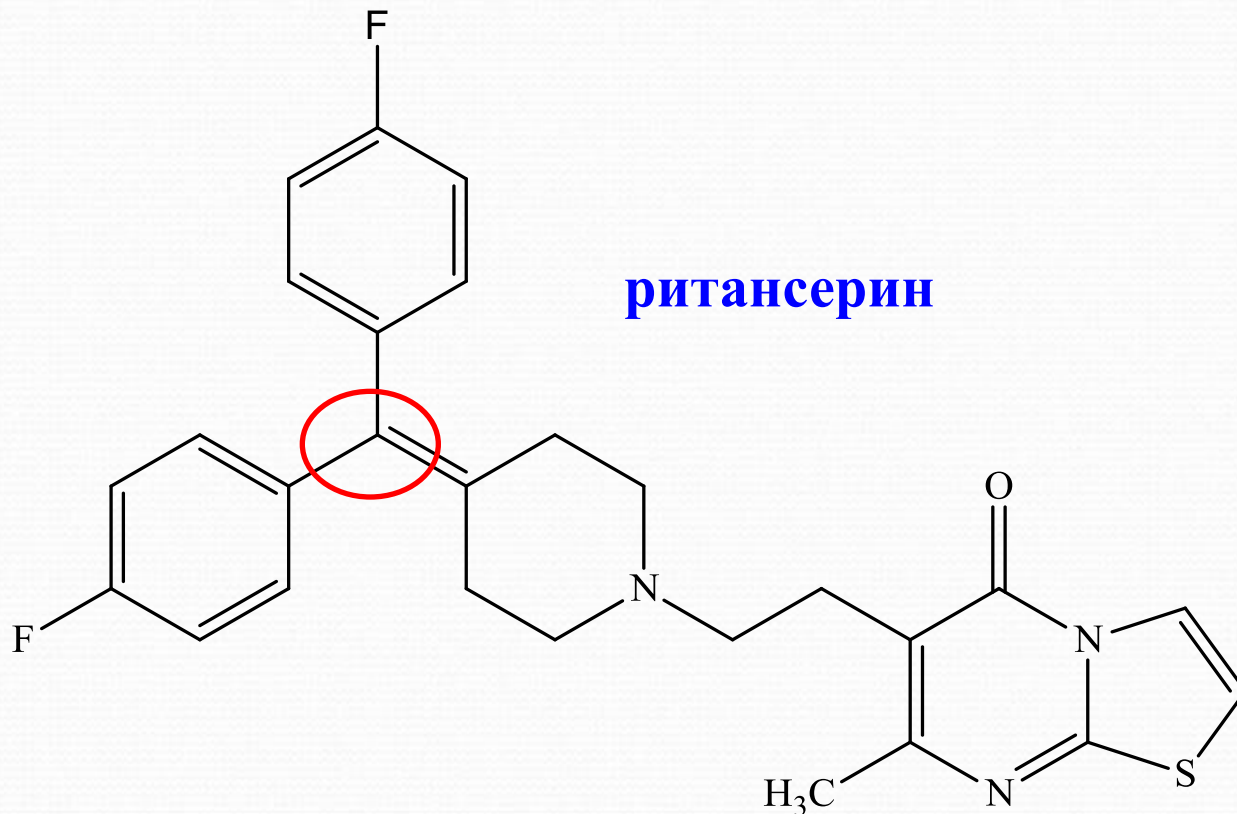
Кетансерин

- Неспецифични антагониста 5-HT_{2A}
- Делује на периферне 5-HT_2 рецепторе па инхибира вазоконстрикцију, бронхоконстрикцију и агрегацију тромбоцита изазвану серотином.

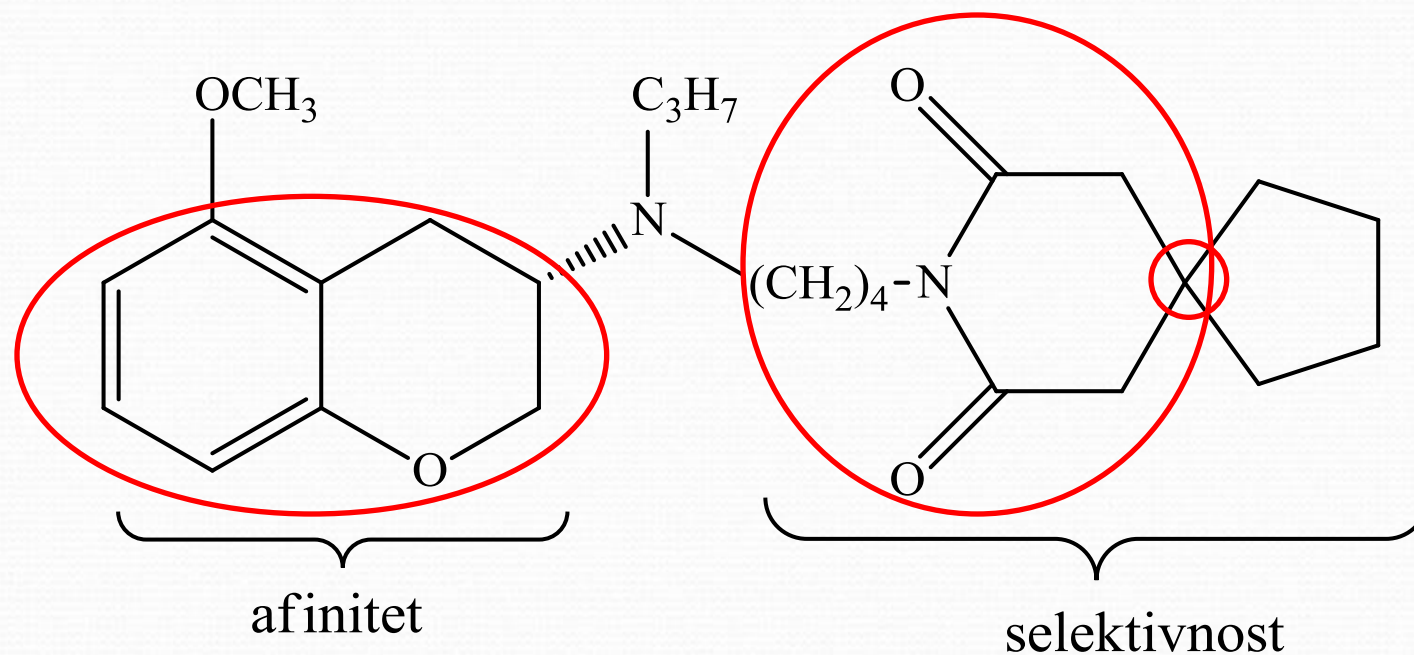
Ритансерин

- Селективни 5-HT_{2A} и 5-HT_{2C} антагониста
- Садржи sp^2 хибридизовани С атом
- Поред антидепресивног има и анксиолитичко дејство.

Алнеспирон

- Комбинација различитих фармакофора доводи до већег афинитета и селективности према 5-HT_{1A} рецепторима.

- Комбинацијом **аминодихидробензопирана (хромана)** и цикличног **имида** синтетисан је селективни пуни агониста 5-HT_{1A} рецептора **алнеспирон**.

Инхибитори поновног преузимања серотонина и норадреналина

- „Моноаминска теорија”
- Биохемијски основ депресије недовољно јасан
- Смањена активност норадренергичких и серотонергичких путева у ЦНС-у

Антидепресиви:

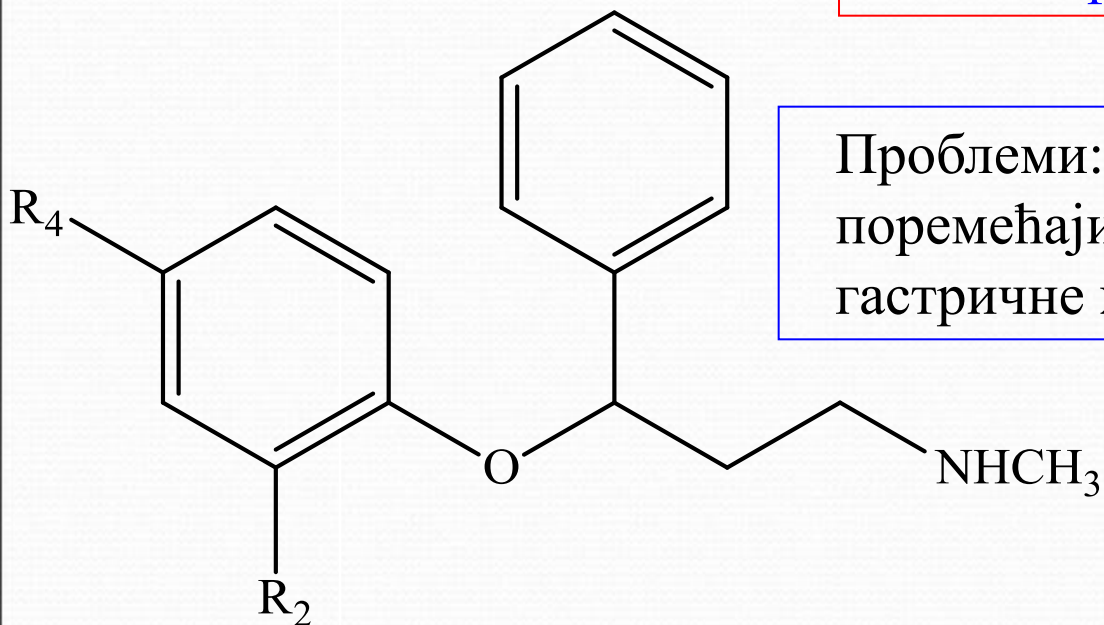
1. блокада поновног преузимања медијатора (**SSRI**)
2. Инхибиција разградње медијатора (инхибитори **MAO**)

SSRI (*Selective serotonin reuptake inhibitors*)

- FDA: 1987. године **флуоксетин** – депресија.
- **Инхибитори поновног преузимања серотонина** у пресинаптичкој мембрани доводе до индиректног повећања концентрације неуротрансмитера.
- Опсесивно-компулзивни поремећај, булимија нервоза, анксиозност, анорексија, посттрауматски стрес, терапија прве линије у лечењу велике депресије, гранични психички поремећаји - престанак пушења и алкохолизма.
- Низак афинтет за мускаринске рецепторе, без холинергичких нежељених ефеката, ређе доводе до седације и хипотензије.
- Смањење апетита, редукција телесне масе, наузеја (узимање уз оброк).

SSRI

Феноксифенилпропиламинско језгро

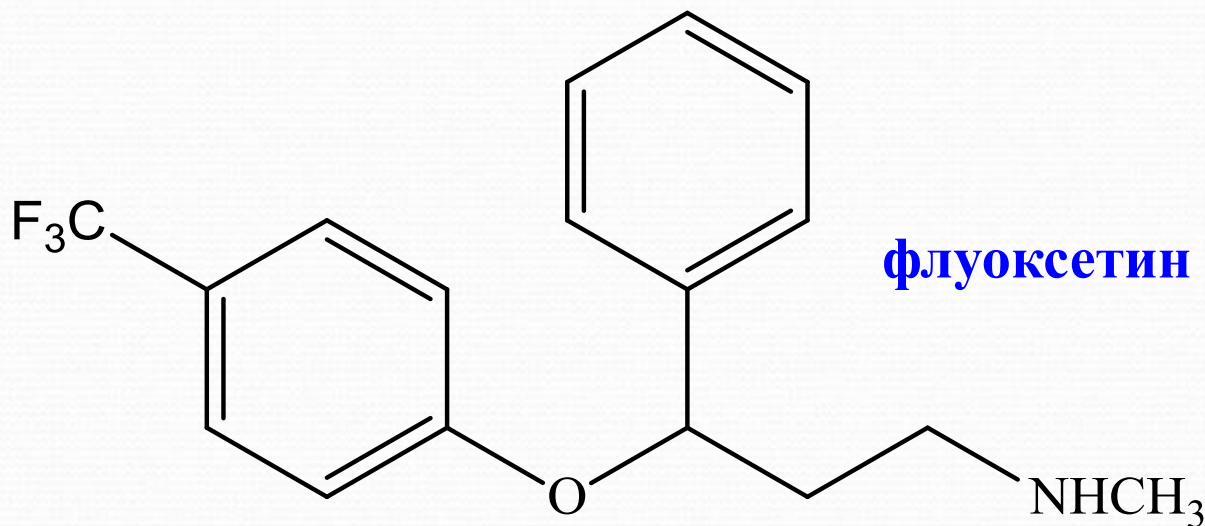

Проблеми: сексуална дисфункција,
поремећаји агрегације тромбоцита,
гастричне хеморагије

Назив	R ₂	R ₄
Флуоксетин	-H	-CF ₃
Низоксетин	-OCH ₃	-H

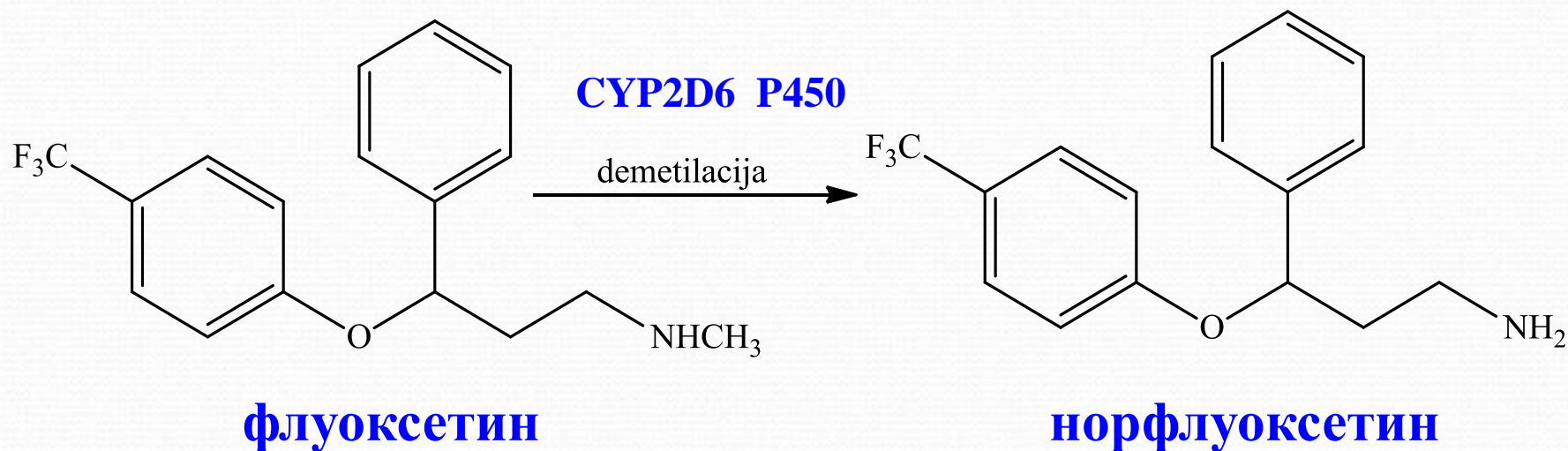
SSRI

- Флуоксетин селективнији инхибитор поновног преузимања серотонина, низоксетин селективнији према преузимању норадреналина.
- Присуство CF_3 групе оптимално за инхибиторну активност.
- Промена положаја CF_3 групе у *o*- или *m* положај - смањење активности
- Оба енантиомера подједнако су активна, (*R*)-флуоксетин изазива продужење QT интервала.

SSRI

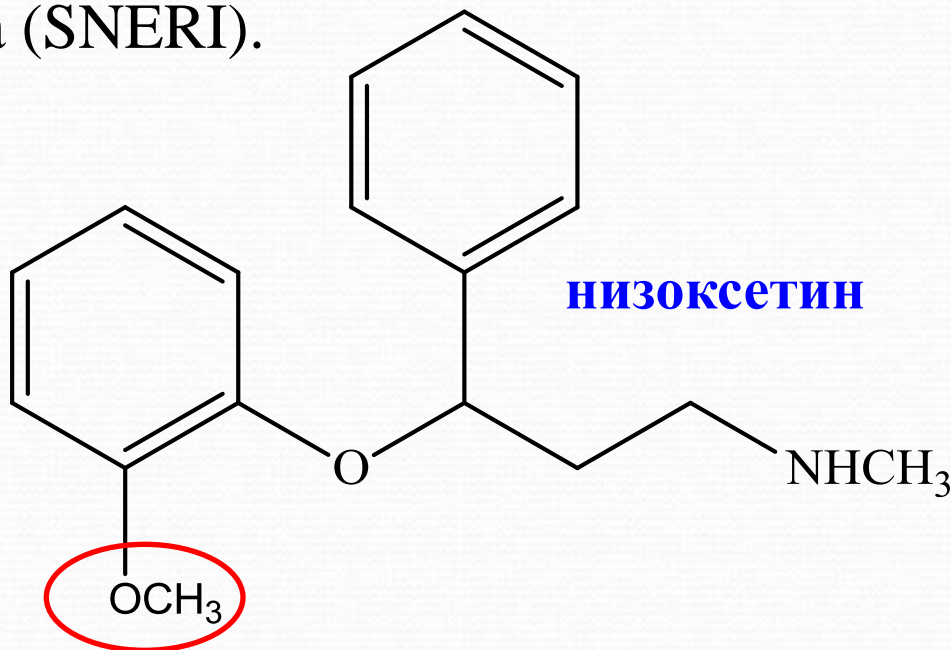

Норфлуоксетин активан метаболит, има продужену елиминацију.

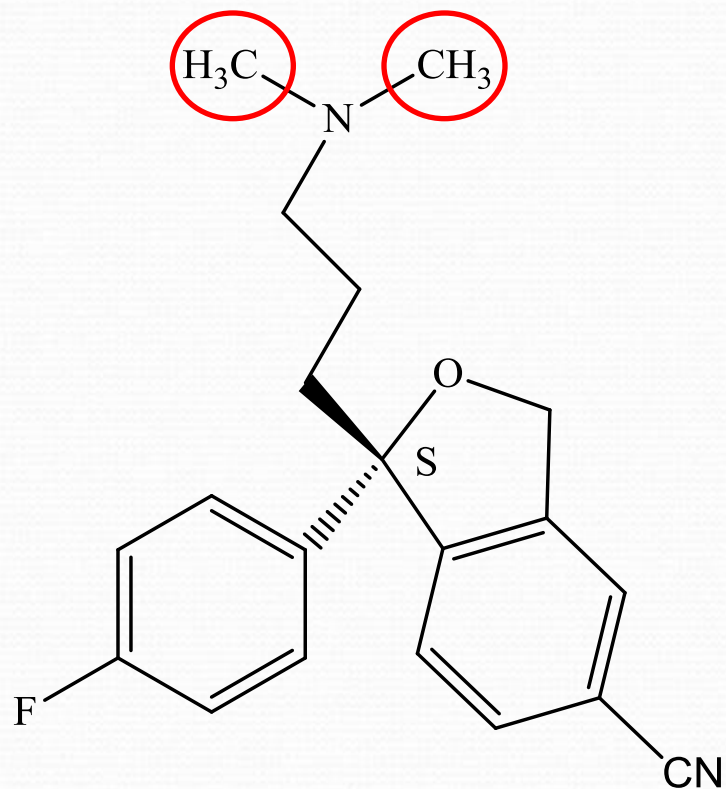
У метаболичкој реакцији добијају се (*R*) и (*S*) енантиомери норфлуоксетина. (*S*)-норфлуоксетин показује инхибиторну активност као флуоксетин, (*R*) скоро неактиван !

SSRI

- Низак афинитет флуоксетина према инхибицији преузимања норадреналина
- увођење о-метокси групе на ароматичној структури **низоксетина** селективни инхибитор поновног преузимања норадреналина (SNERI).

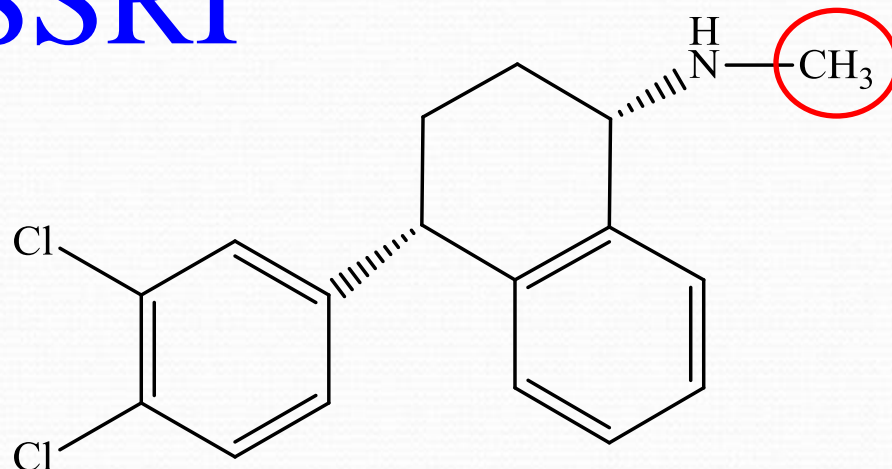
SSRI

(S)-циталопрам – есциталопрам

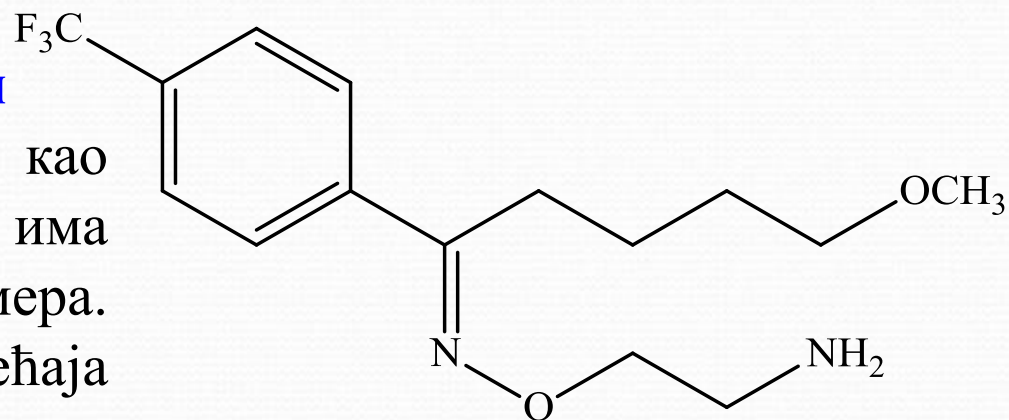
Циталопрам се припрема као рацемска смеша, есциталопрам има већу активност од (*R*) изомера. Користи се у лечењу помећаја социјалне анксиозности.

Најселективнији!

Сертралин

5 x јаче дејство од флуоксетина

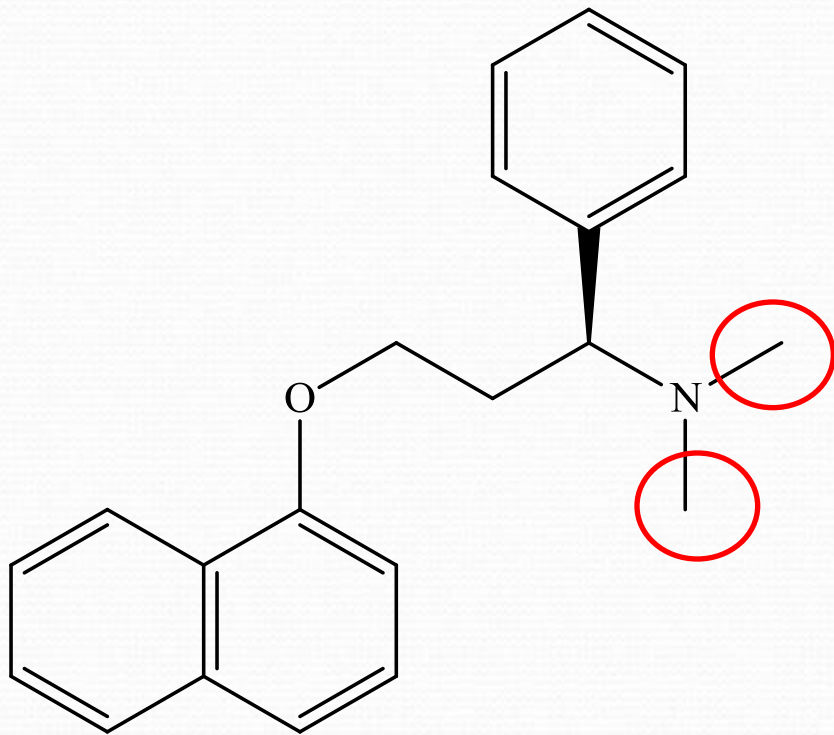

Флувоксамин

Користи се као со малеат.

SSRI

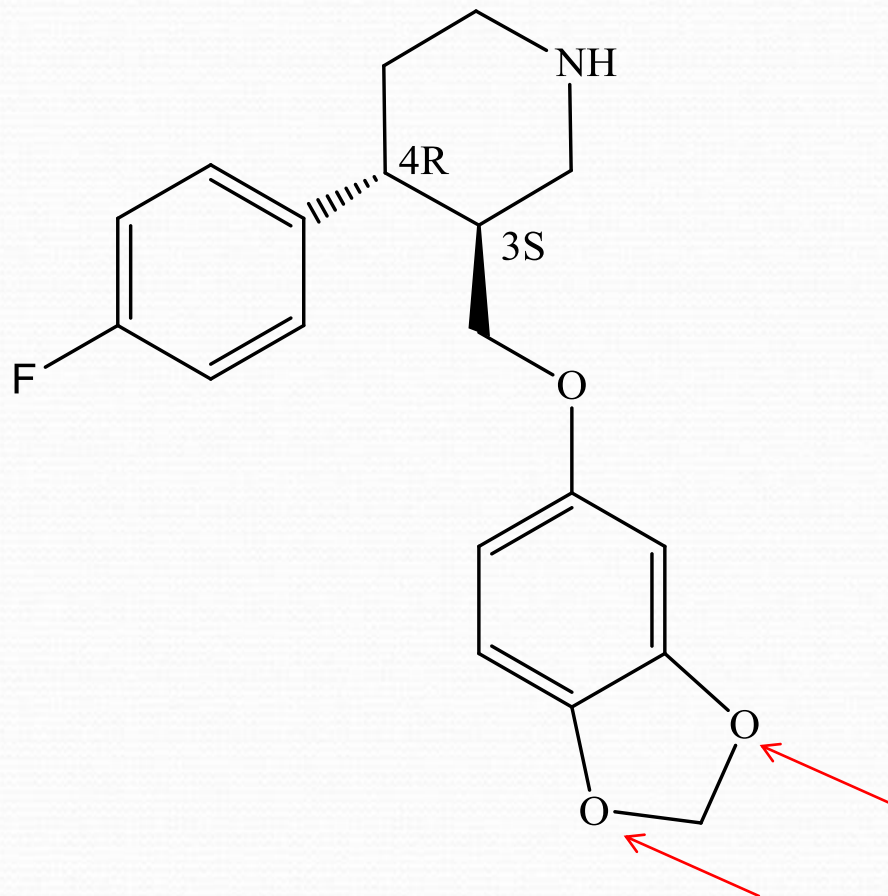
Дапоксетин

лечење превремене ејакулације

Пароксетин

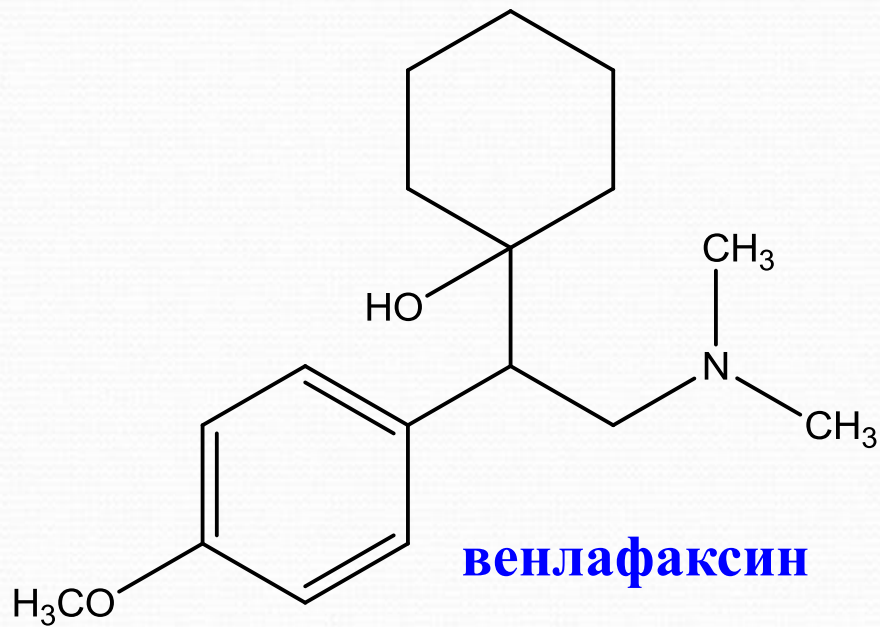
у облику хидрохлорида

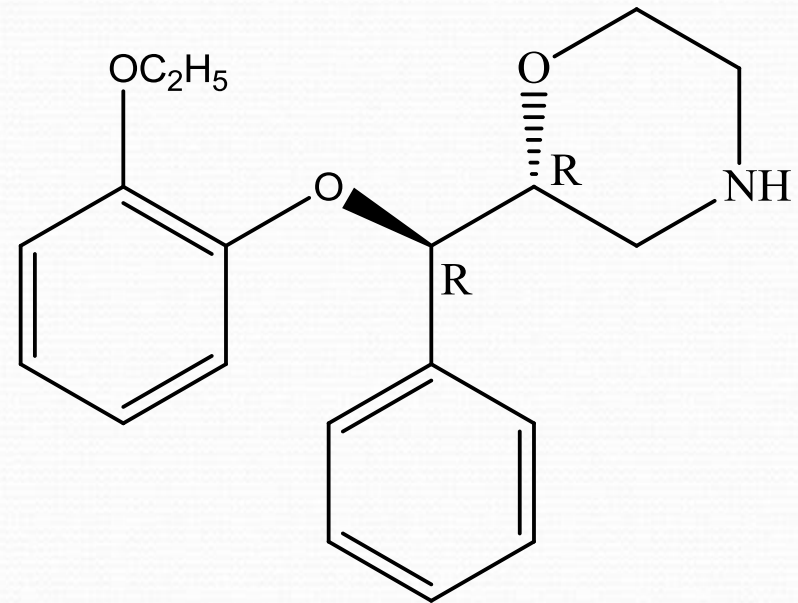
пароксетин катехол

SSRI

венлафаксин

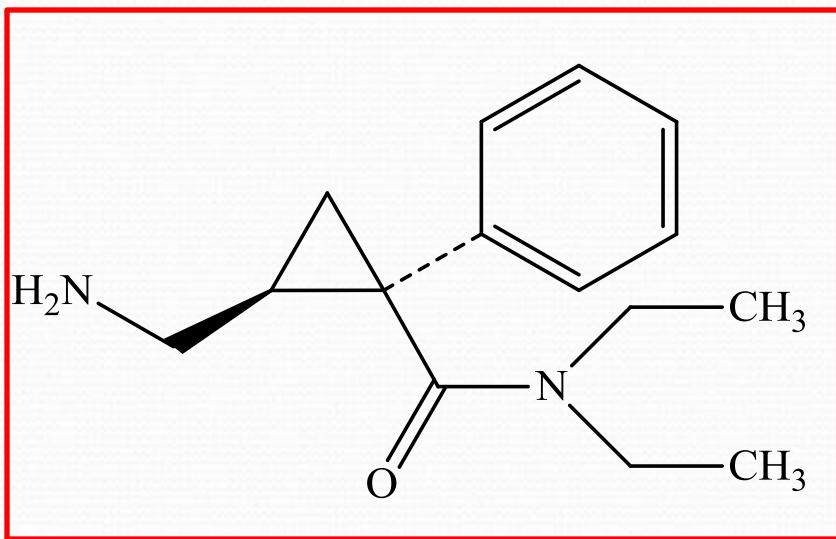

ребоксетин

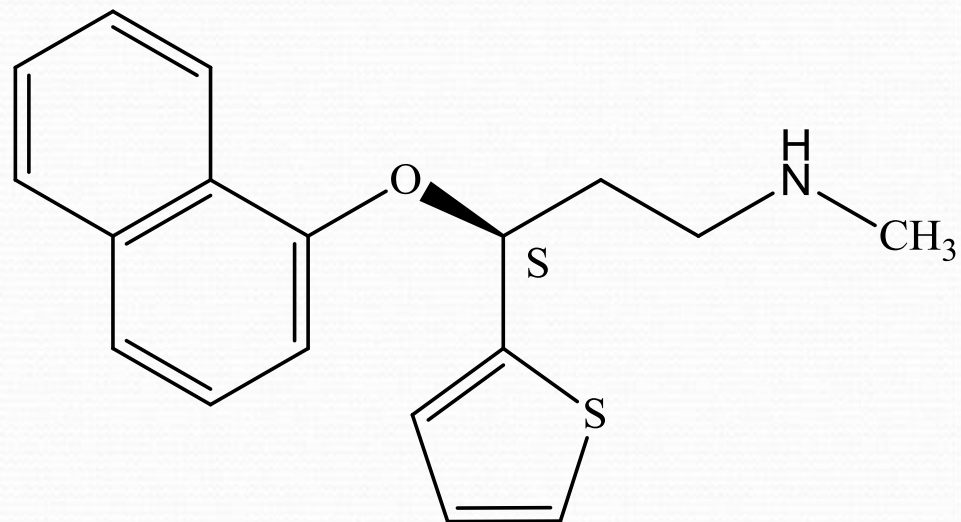
Венлафаксин инхибира преузимање серотонина и норадреналина (SNRI).

Ребоксетин селективни инхибитор транспорта норадреналина (SNRI). У терапији се користи као со мезилат рацемске смеше.

SSRI

милнаципран

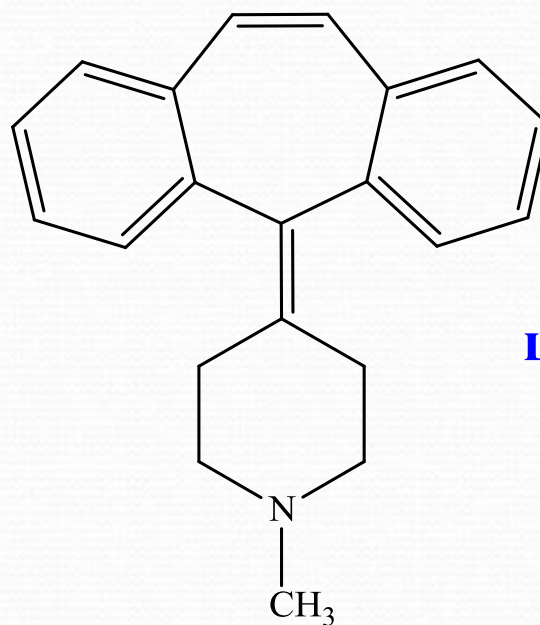

дулоксетин

Индикације: велики депресивни поремећај,
анксиозност, неуропатски бол, фибромиалгија.

Серотонински синдром

- Животно угрожавајуће стање
- SSRI, хетероциклични и већина трицикличних антидепресива, MAO инхибитори, LSD, меперидин, трамадол, суматриптан, буспирон, амфетамини, кантарион
- Активација 5HT₁ и 5HT₂ рецептора
- Ципрохептадин блокатор 5HT₂ рецептора

ципрохептадин

Серотонински антимигреници

Мигрена

- Узрок недовољно познат.
- Најчешћа клиничка слика - **аура** 30 минута касније праћена снажном пулсирајућом главобољом.
- Јасно повећање главних 5-НТ метаболита у урину за време мигренозног напада.
- Концентрација 5-НТ у крви опада
- Највећа густина 5-НТ_{1D} рецептора је заступљена у крвним судовима мозга који регулишу њихов тонус - вазоконстрикција

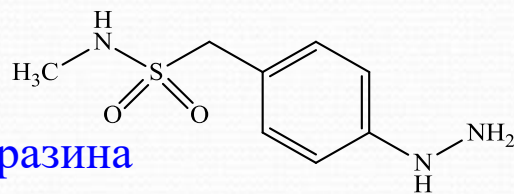

Серотонински антимигреници

- Синтетисани су 5-HT_{1D} селективни агонисти
- **Суматриптан** први антимигреник, C5 модификовани дериват серотонина.
- Ефикасан је у 70% напада мигрене али има краткотрајно дејство.

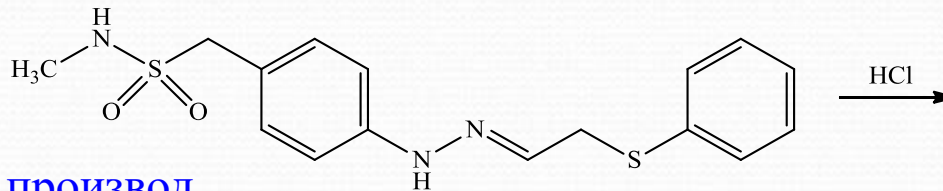
Агонисти 5-HT_{1D} рецептора се користе у акутном нападу, не у профилакси мигрене!!!

Шема синтезе суматриптана

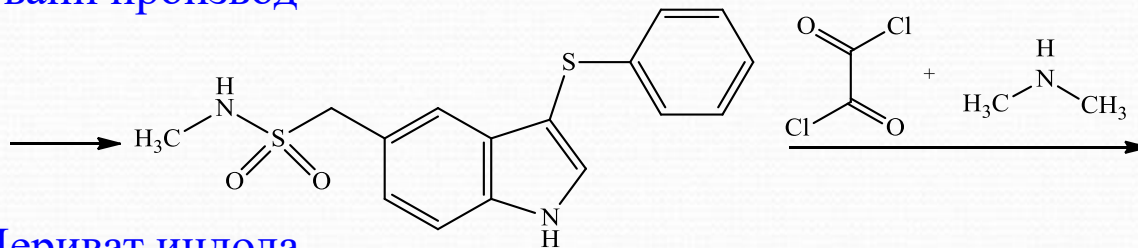

Дериват фенилгидразина

фенилтиоацеталдехид

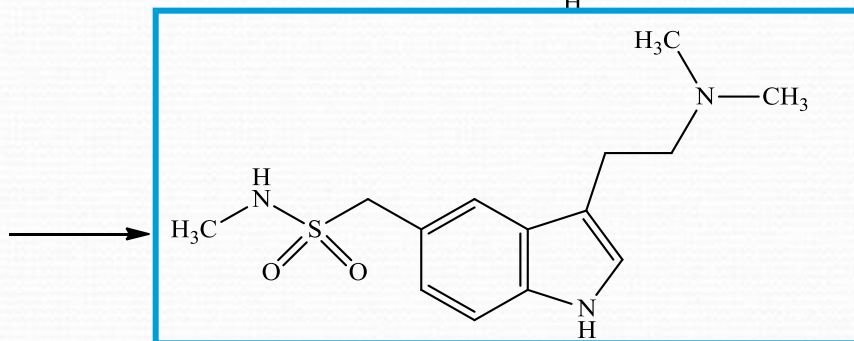
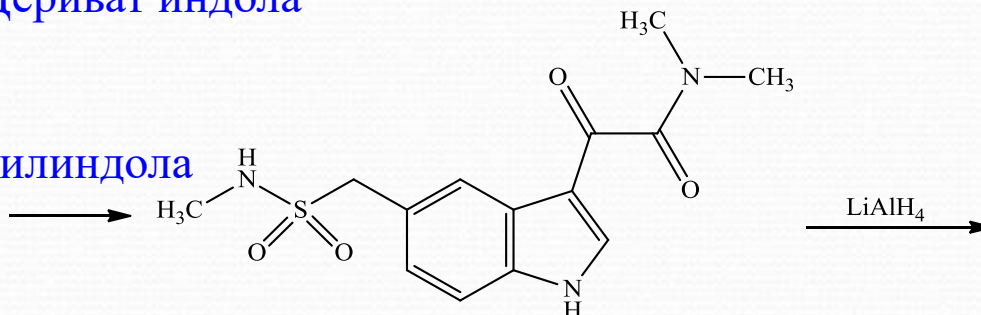

Кондензовани производ

Дериват индола

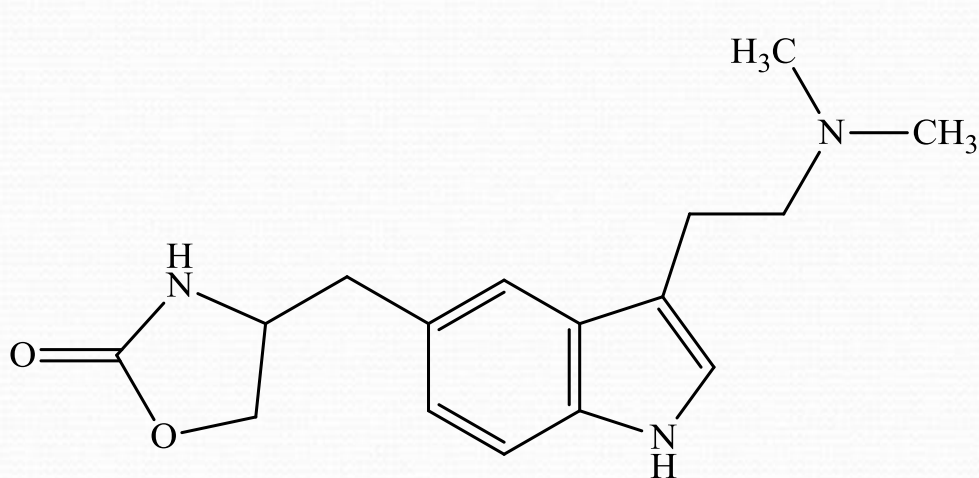
Дериват оксалилиндола

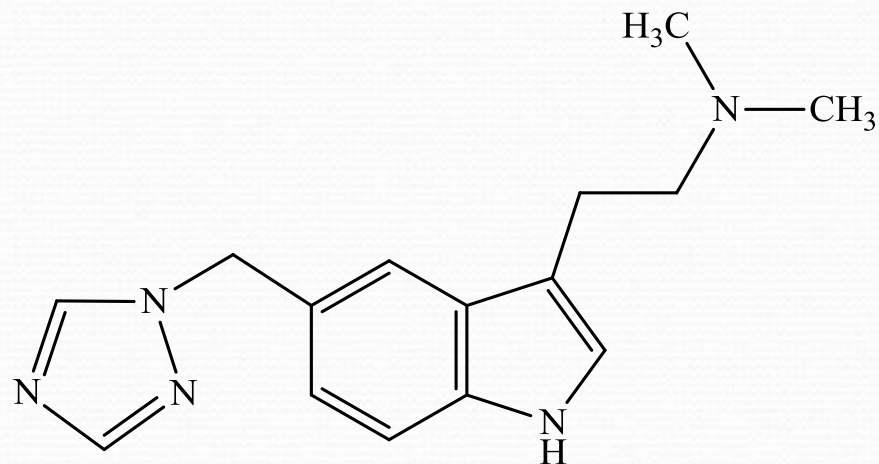
Суматриптан

Серотонински антимигреници

Аналози суматриптана

Золмитриптан

Ризатриптан

Показују бољу биорасположивост и дејство у поређењу са суматриптаном и мање нежељених ефеката. Ризатриптан се користи као бензоат.

Центар за повраћање

На активност центра за повраћање утичу:

- Информације из рецептора у зиду желуца
- Информације из хемиорецепторне зоне
- Информације из вестибуларног апарата

У хемиорецепторној зони и центру за повраћање се налазе рецептори:

- мускарински
- хистамински H_1
- допамински D_2
- серотонински $5-HT_3$
- опиоидни
- никотински

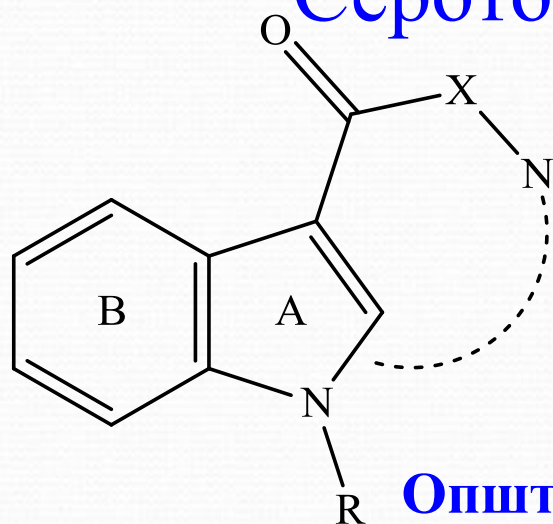
Антагонисти 5-НТ₃ рецептора

Серотонински антиеметици

- Користе се у терапији **повраћања** изазваног цитотоксичним дејством хемотерапије и радиотерапије неоплазми, као и у превенцији повраћања изазваног општим анестетикама и другим лековима.
- Безбеднији су у односу на конвенционалне антиеметике
- Мање су ефикасни у сузбијању мучнине и повраћања узрокованих кинетозама.
- Антагонистичка активност према 5-НТ₃ рецепторима. Зову се **сетрони**.

Антагонисти 5-HT₃ рецептора

Серотонински антиеметици (SAR)

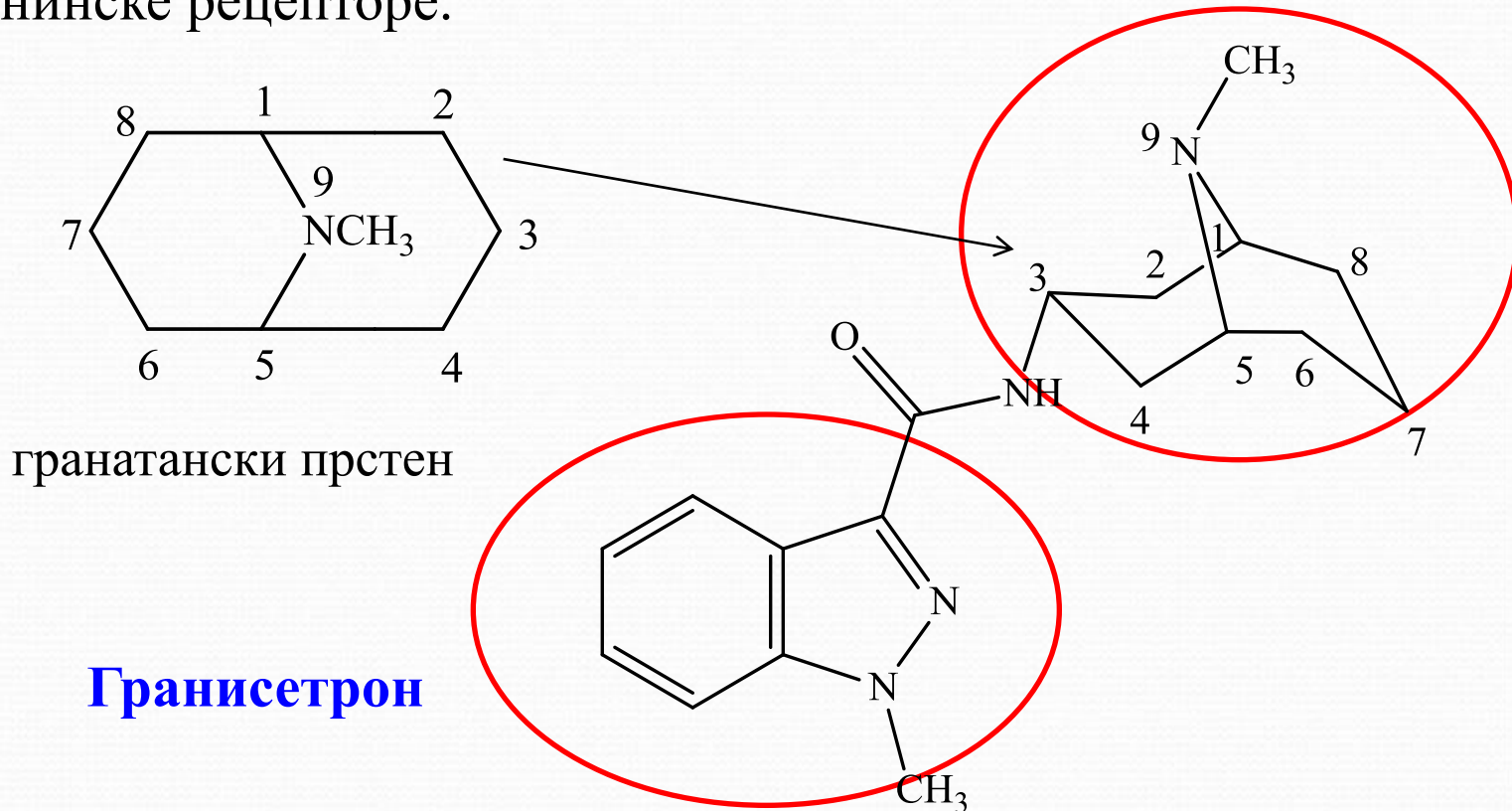
Општа формула 5-HT₃ антагониста

- Оптимална раздаљина центра прстена A од кисеоника је 3,3-3,5 Å.
- Оптимална раздаљина терминалне амино групе до кисеониковог атома износи 5,1-5,2 Å а до прстена A 6,7-7,2 Å.
- Присуство прстена A није неопходно за дејство, прстен B је важан за везивање за рецепторе због хидрофобне интеракције која се остварује са присутним ароматичним циклусом.

Антагонисти 5-HT₃ рецептора

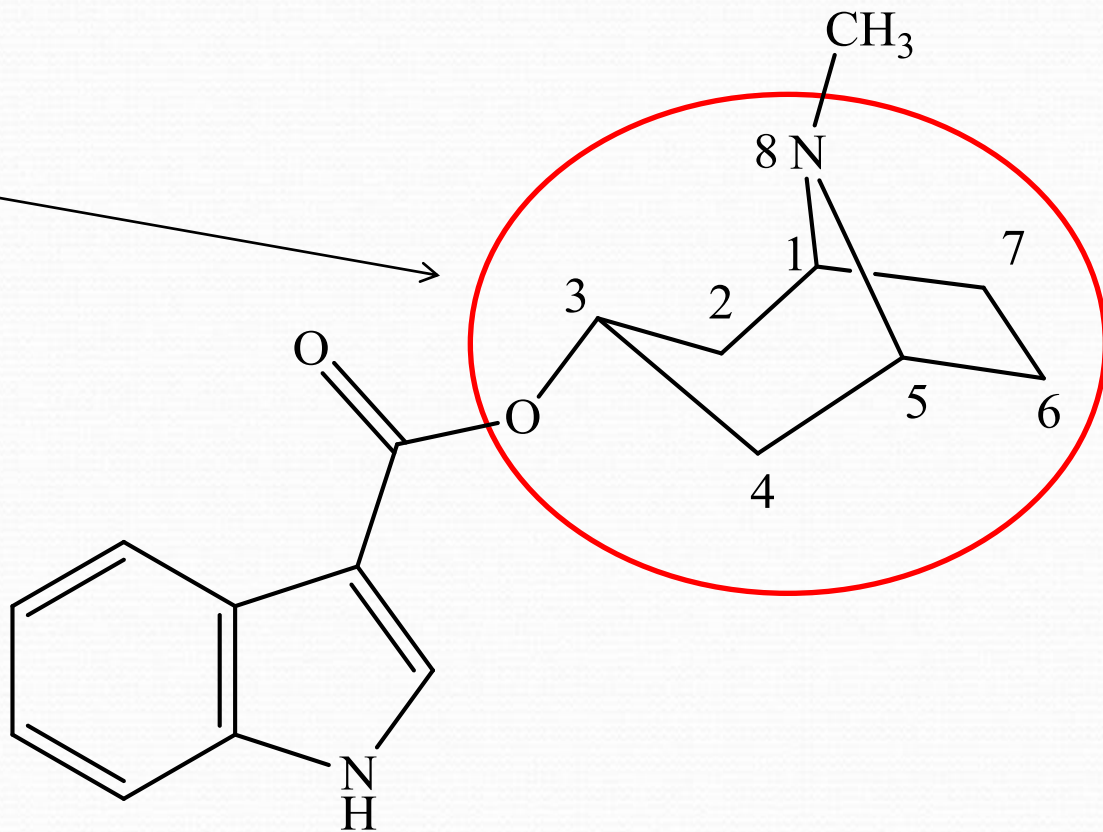
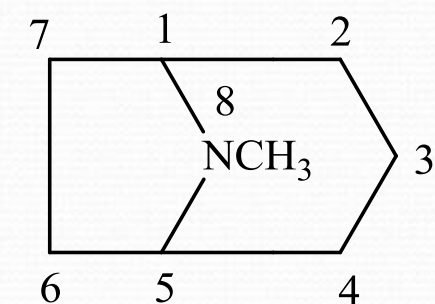
Серотонински антиеметици

- Даје се *per os* и парентерално. Афинитет везивања гранисетрона за 5-HT₃ рецепторе је од 4 000 до 40 000 пута израженији у односу на друге серотонинске рецепторе.

Антагонисти 5-HT₃ рецептора

Серотонински антиеметици

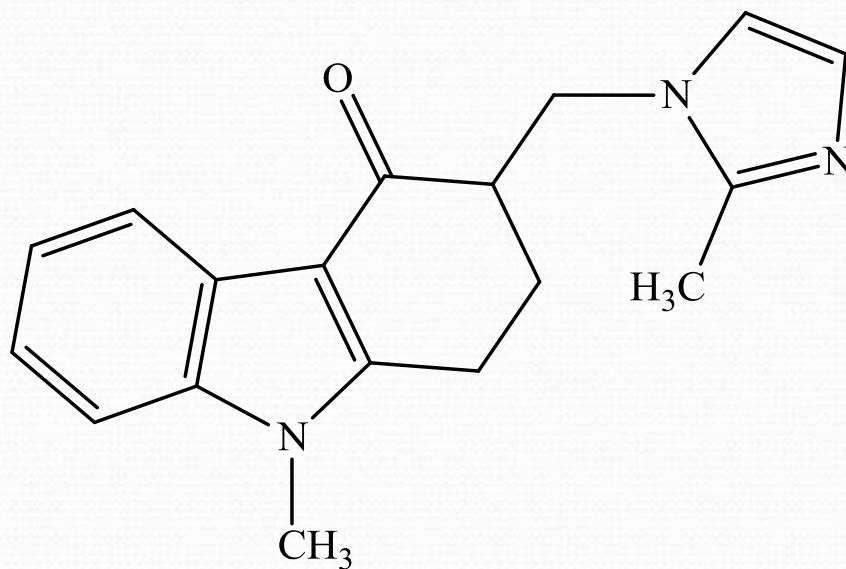

Антагонисти 5-HT₃ рецептора

Серотонински антиеметици

- Ондансетрон је и слаб антагонист 5-HT₄ рецептора

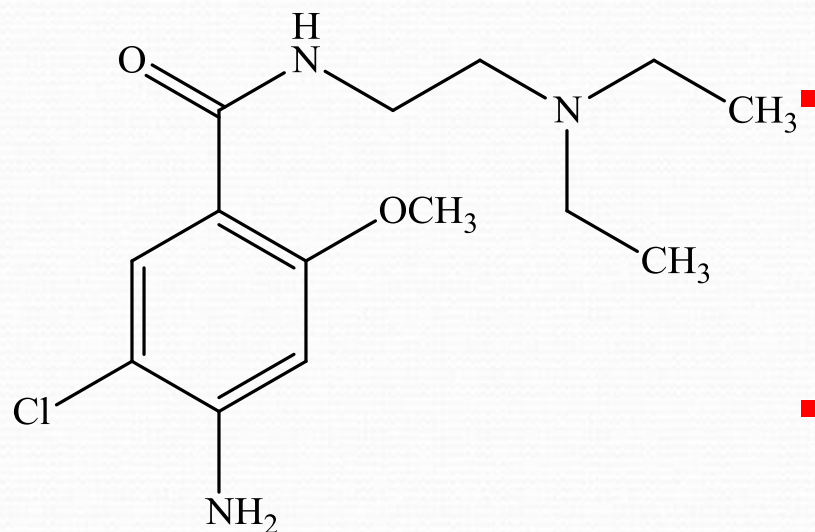

Ондансетрон

Серотонински гастропрокинеци

Деривати супституисаних бензамида

Прокинетици убрзавају пропулзивни мотилитет гастроинтестиналног тракта.

Метоклопрамид

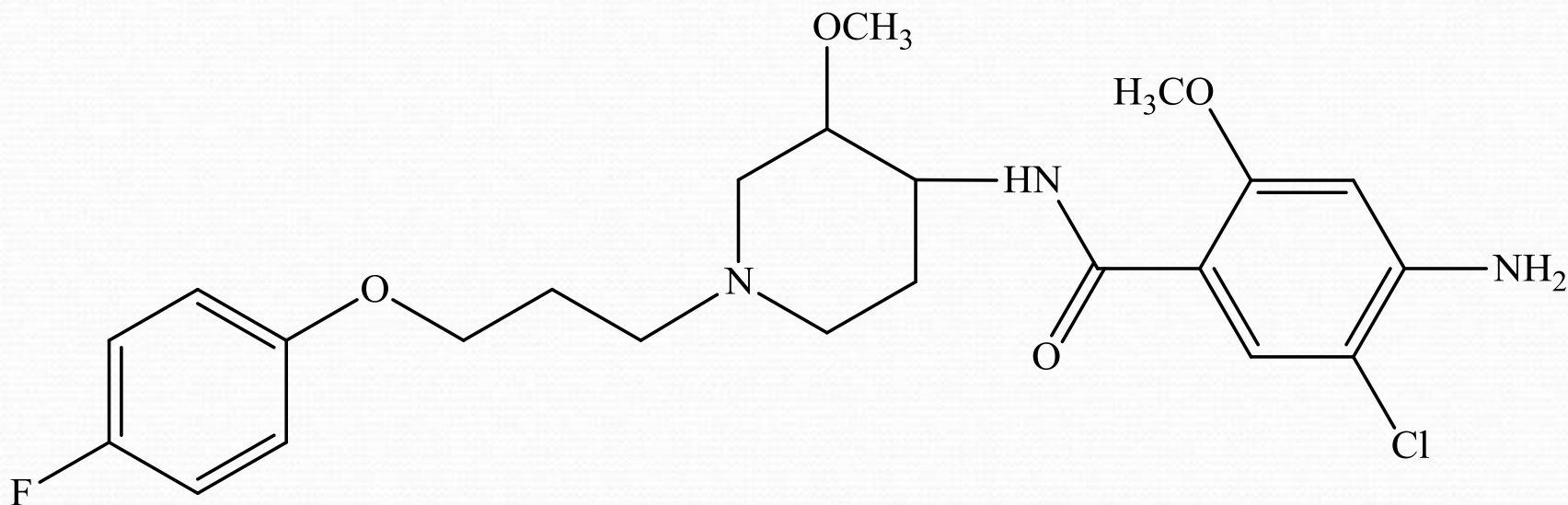
■ Активира 5-HT₄ рецепторе, ослобађа ацетилхолин и сензибилише глатке мишићне ћелије желуца на њега.

■ централна неуролептичка активност!

Метоклопрамид - неселективни антиеметик и гастропрокинетик.

Серотонински гастропроекинетици

Деривати супституисаних бензамида

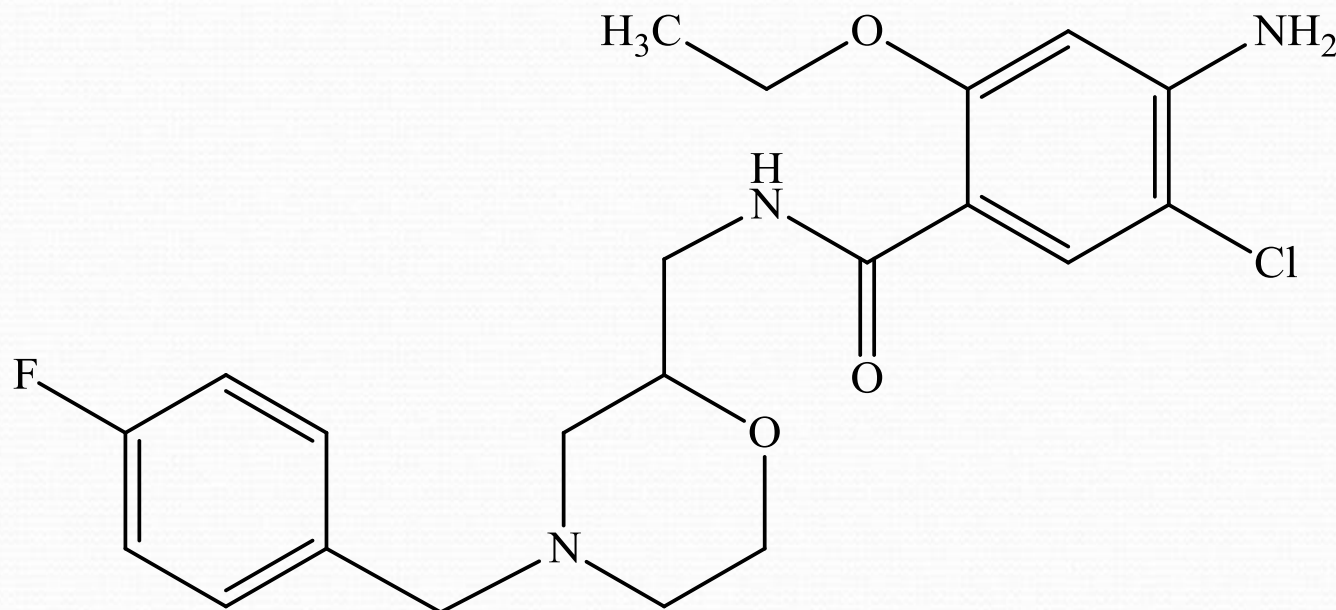

Цисаприд

- Продужње QT интервала у ЕКГ-у
- Озбиљне коморске аритмије
- Употреба ограничена!

Серотонински гастропроектици

Деривати супституисаних бензамида

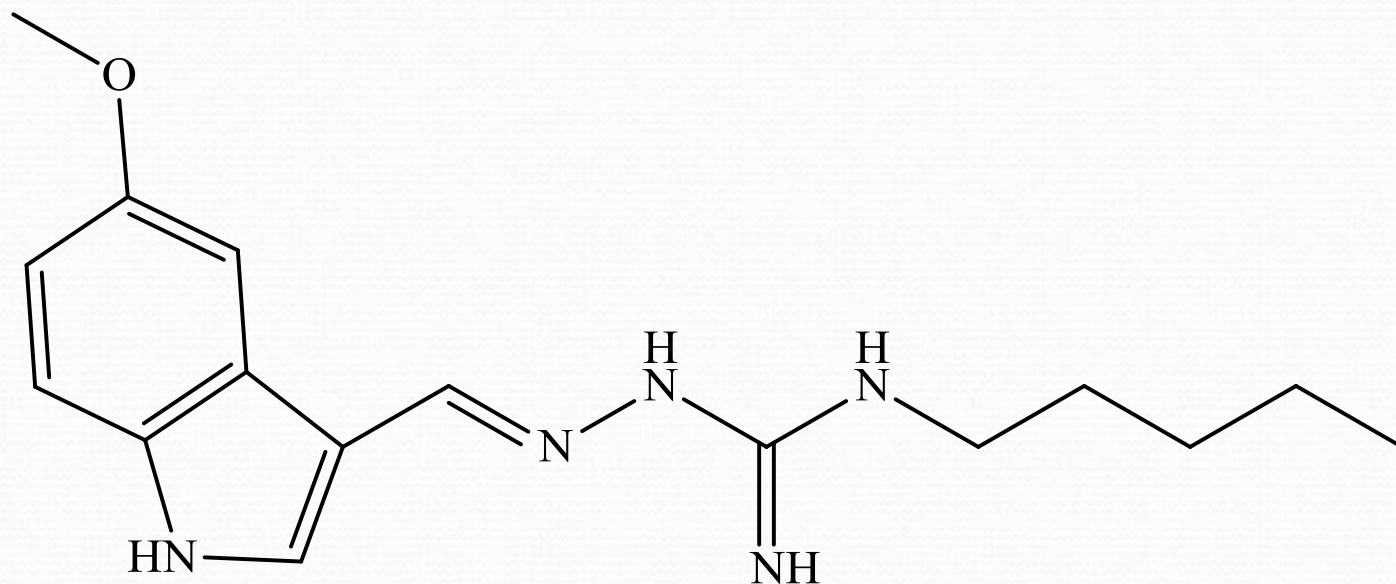
Мосаприд

- Дериват цисаприда.
- У терапији се користи цитрат.
- Нема кардиоваскуларна нежељена дејства!

Серотонински гастропроекинетици

- Парцијални агониста 5-HT₄ рецептора
- Иритабилни синдром црева са доминантном појавом опстипације
- У неким земљама повучен

Тегасерод